

NATURALNE OBSIEWANIE SIĘ KRZEWÓW WRZOSOWATYCH W OGRODZIE DENDROLOGICZNYM W ŁASKACH KOŁO KĘPNA

MIECZYŚŁAW CZEKAŁSKI, PIOTR CZUCHAJ

Ogród Dendrologiczny (nazywany również Arboretum) w Łaskach istnieje od 1981 roku. Leśnictwo Łaski należy do Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach, placówki Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Powierzchnia jego wynosi 6,78 ha, i stanowi wydzieloną oraz ogrodzoną drucianą siatką część lasu.

Według podziału geograficznego Polski (Kondracki 2002) ogród jest usytuowany w regionie Nizin Wielkopolsko-Śląskich, w makroregionie Nizina Południowowielkopolska, w mezoregionie Wysoczyzna Wieruszowska. Średnia temperatura roczna na tym terenie, w zależności od lat, wynosi 7,9 do 9°C, a średnie opady roczne 567 do 614 mm. Temperatura absolutna minimalna wyniosła -31,4°C (23.01.2006). Okres wegetacyjny trwa od 215 do 220 dni. Na przeważającej części ogrodu występują gleby rdzawe brunatne, a na pozostałej części są gleby płowe brunatne. Niezależnie od typu mają one odczyn bardzo kwaśny i kwaśny (pH 4,5-5,0). Mimo kwaśnego odczynu są to gleby

żyźne, odznaczające się aktywnością biologiczną, wyrażoną dużą ilością mikroorganizmów.

W ogrodzie przeważają siedliska żyźnego lasu liściastego, a potencjalnym zbiorowiskiem naturalnym jest łąka środkowopolska *Galio sylvatici-Carpinetum*. Spontanicznymi składnikami warstwy drzew są: buk pospolity, grab pospolity, klon jawor, dąb szypułkowy, dąb bezszypułkowy, lipa drobnolistna i lipa szerokolistna, jarząb pospolity oraz czereśnia ptasia. W drzewostanie o zwarcie luźnym i przerywanym dominuje sosna pospolita, wprowadzona tutaj sztucznie i obecnie nie wykazuje trwałych tendencji do utrzymywania roli gatunku lasotwórczego. W warstwie runa występuje 140 gatunków roślin naczyniowych. Jednymi z ważniejszych składników dendroflory ogrodu są krzewy z rodziny wrzosowatych (*Ericaceae*). Znalazły one tutaj bardzo korzystne warunki do rozwoju, co objawia się m.in. naturalnym, czyli spontanicznym obsiewaniem się.

Wykaz gatunków i odmian obsiewających się:

1. Enkiant dzwonkowaty (*Enkianthus campanulatus* (Miq.) G. Nicholson – pochodzi z Japonii. Pod koronami grupy wysokich enkianów i w ich sąsiedztwie znaleziono kilka siewek do 20 cm wysokości (fot. 1).
2. Pieris japoński (*Pieris japonica* (Thunb. ex Murray) D. Don ex G. Don – pochodzi z Japonii, z wysp Hondo i Kiusiu. Siewki w grupach po 15 do 56 rosną na brzegu ścieżki wzdłuż grupy okazałych pierisów, na długości 8 m. Mają do 25 cm wysokości (fot. 2).

Fot. 1. Siewki enkianta dzwonkowatego

Fot. 2. Siewki pierisa japońskiego

3. Różanecznik kanadyjski (*Rhododendron canadense* (L.) Torr. – pochodzi z Ameryki Północnej, od wschodniego wybrzeża Labradoru do centralnej części Stanu Nowy Jork. W sąsiedztwie grupy krzewów gatunku znaleziono 8 siewek do 50 cm wysokości (fot. 3).

Fot. 3. Siewki różanecznika kanadyjskiego

4. Różanecznik zawszezielony (*Rhododendron* sp.) – nie udało się ustalić przynależności taksonomicznej siewek. Pojedyncze siewki znajdowano w sąsiedztwie grup krzewów, w różnych miejscach ogrodu. Osiągały do 25 cm wysokości (fot. 4). Na pniu sosny pospolitej, na wysokości 60 cm, w miejscu po odłamanej wcześniej gałęzi bocznej, w próchniejącym drewnie wyrosło 5 siewek do 15 cm wysokości (fot. 5). W tej samej małej dziupli znajdowały się 2 siewki modrzewia europejskiego o 63 i 8 cm wysokości.

Fot. 4. Siewka różanecznika zawsze zielonego z grupy Catawbiense

Fot. 5. Siewki różanecznika zawsze zielonego na pniu sosny pospolitej

5. Różanecznik 'Lee's Dark Purple' (*Rhododendron* 'Lee's Dark Purple' – 5 siewek o 12, 13, 15, 18 i 28 cm wysokości rozwinęło się pod koronami okazałych, obficie kwitnących krzewów różanecznika (fot. 6).

Fot. 6. Siewki różanecznika 'Lee's Dark Purple'

6. Różanecznik 'Nova Zembla' (*Rhododendron* 'Nova Zembla'). Dwie siewki do 25 cm wysokości znaleziono pod krzewami matecznymi (fot. 7).

Fot. 7. Siewka różaneczніка 'Nova Zembla'

7. Różanecznik Smirnowa (*Rhododendron smirnowii* Trautv.) – występuje na Kaukazie, najliczniej w tureckim Lazistanie. Jedna siewka o 12 cm wysokości rosła pod krzewem matecznym (fot. 8).

Fot. 8. Siewka różaneczніка Smirnowa

8. Różanecznik żółty (*Rhododendron luteum* Sweet) – największy naturalny areal tego gatunku znajduje się na Kaukazie, w jego części gdzie znajdowała się legendarna Kraina Pontu. Liczny jest także na Wołyniu i Polesiu, zwłaszcza w rejonie miejscowości Sarny (Ukraina). W obecnych granicach naszego kraju jest tylko jedno stanowisko tego różaneczніка uważane za naturalne, w Woli Żarczyckiej koło Leżajska, w woj. podkarpackim. Ten różanecznik w ogrodzie w Laskach obsiewa się

najliczniej. Siewki jego występujące w grupach od kilku do 81 na odcinku 4 metrów znajdują się w sąsiedztwie roślin matecznych, w kilku miejscach ogrodu. Rozwinięły się na glebie oraz próchniejącym pniaku (fot. 9). Na powierzchni 1m² znajdowało się ich od kilku do 35 i 44. Miały wysokość od 10 do 67 cm (fot. 10).

Fot. 9. Siewki różaneczніка żółtego na rozkładającym się pniu

Fot. 10. Siewki różaneczніка żółtego występują grupowo

Podsumowanie

Spontaniczne obsiewanie się różaneczników uprawianych w Polsce obserwowano już wcześniej. Stosunkowo najobficiej obsiewały się różaneczniki: olbrzymi (*Rhododendron maximum* L.), żółty (*R. luteum* Sweet) i katawbijski lub fioletowy (*R. catawbiense* Michx.), na powierzchni zlokalizowanej w lesie, jako pozostałości po dawnej szkółce tych krzewów, w miejscowości Świętoszyn, pow. Milicz,

woj. dolnośląskie (Czekalski 1975, 1976, 1980, 1991, 1996). W pobliskiej miejscowości Gruszczyca, także na powierzchni położonej w lesie obsiewa się różanecznik olbrzymi i mieszańce różanecznika katawbijskiego (*R. Catawbiense-Hybridum*). Tam leśnicy rozmnażają te różaneczniki na większą skalę, wyłącznie z nasion wysiewanych bezpośrednio do gruntu, gdzie są uprawiane aż do ekspedycji. Siewki mieszańców różanecznika katawbijskiego napotymano również na powierzchniach z tymi krzewami w miejscowościach: Moszna i Lipno (woj. opolskie), Parsowo (woj. zachodniopomorskie), Hłowa (woj. lubuskie). Różanecznik żółty obsiewał się w Kamieńcu Ząbkowickim (woj. dolnośląskie) (Czekalski 1980) i w Arboretum SGGW w Rogowie (Tumiłowicz 1992). W Rogowie znaleziono również siewki różanecznika dahurskiego (*R. dauricum* L.) i różanecznika Purdoma (*R. purdomii* Rehrder et E.H. Wilson) (Banaszczak, Tumiłowicz 2009). Spontaniczne obsiewanie się enkiantu dzwonkowatego i pierisu japońskiego w Laskach nie było wcześniej w naszym kraju odnotowane. W Lesie Doświadczalnym Zwierzyniec, należącym do Instytutu Dendrologii Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, wystąpiły samosiewy pierisu kwiecistego (*Pieris floribunda* (Pursh) Benth. et Hook.f.), różanecznika krótkoowocowego (*R. brachycarpum* D. Don), i najliczniej różanecznika żółtego (*R. luteum* Sweet) (Bojarczuk 2014, inf. ustna).

Naturalne obsiewanie się kilku gatunków i odmian krzewów wrzosowatych, z wyjątkiem różanecznika żółtego, który jest uważany za gatunek rodzimy, świadczy, iż stanowiska na których rosą stwarzają im korzystne warunki do rozwoju pod każdym względem. Powstałe siewki odznaczają się dużą przeżywalnością. W przypadku różanecznika żółtego samosiewki pojawiają się nawet w znacznej odległości od roślin matecznych. Rozwijają się w rośliny kwitnące i obradzające nasiona, które znowu się obsiewają i „zdobywają” nowy teren rozprzestrzenienia. Tak rozwija się ten gatunek różanecznika na powierzchni w miejscu dawnej szkółki zlokalizowanej w Świętoszynie koło Milicza.

Samoobsiewające się krzewy wrzosowate w Ogrodzie Dendrologicznym w Laskach, jednocześnie odporne na mróz (co potwierdzają 33 letnie obserwacje) odznaczają się wysokim stopniem adaptacji do tamtejszych warunków przyrodniczych. Mogą dostarczać diaspor generatywnych i wegetatywnych do ich reprodukcji.

Wykorzystano:

Banaszczak P., Tumiłowicz J. 2009. Natural regeneration of alien trees and shrubs at Rogów Arboretum of Warsaw University of Life Science. Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, 57:33-35; **Czekalski M.** 1975. Badania nad różanecznikami (*Rhododendron* L.) uprawianymi na Nizinie Śląskiej. Prace Kom. Nauk Roln. i Kom. Nauk Leśn. PTPN, 39:21-75; **Czekalski M.** 1976. Die Selbstausaat bei *Rhododendron*. Jahr. *Rhododendron* und immergrüne Laubgehölze. Ss. 36-43. Bremen; **Czekalski M.** 1980. Aklimatyzacja różaneczników – *Rhododendron* 'Catawbiense-Hybridum' i *Rh.* 'Cunninghams White' w Polsce. Roczniki Akad. Roln. W Poznaniu. Rozprawy Naukowe. z. 102:1-74; **Czekalski M.** 1991. Różaneczniki, wyd. II. PWRiL. Warszawa; **Czekalski M.** 1996. Aklimatyzacja różanecznika olbrzymiego (*Rhododendron maximum* L.) w zachodniej Polsce. Roczn. Dendr. 44:31-47; **Czekalski M.** 2007. Arboretum w Laskach. Przewodnik. Wyd. ProDruk, Poznań; **Tumiłowicz J.** 1992. Naturalne odnawianie się drzew i krzewów w Arboretum SGGW w Warszawie. Roczn. Dendr. 40:85-92.

Fotografie wykonał Piotr Czuchaj.

Prof. dr hab. Mieczysław Czekalski jest emerytowanym profesorem zwyczajnym Katedry Roślin Ozdobnych Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu i członkiem honorowym PTD, dr inż. Piotr Czuchaj jest adiunktem w tejże Katedrze